

Een betere samenwerking met de magistratuur of meer bekendmaking van deze opdracht bij het publiek, kan momenteel enkel voor frustratie en wachtlijsten zorgen. De Bond steunt overigens ook de idee om de kwaliteit van de uitoefening van de opdracht te bewaken door minimumvereisten op te leggen aan bemiddelaars. Het feit dat scheidingsbemiddeling gebeurt binnen door de overheid erkende centra algemeen welzijnswerk, is voor de Bond, op zich reeds een waarborg naar de bemiddelaars toe. Wat nog wel dient te gebeuren is het ontwikkelen van kwaliteitsnormen voor de bemiddeling, een taak die het werkveld zelf dient op te nemen.

Reeds voor de opdracht officieel werd toegekend hebben de CLG/CGSO-federaties hun taak als ondersteuningsstructuur ter harte genomen. De Federatie CLG en de Federatie CGSO hebben elk een opleiding scheidingsbemiddelaar georganiseerd voor de medewerkers(sters) van de aangesloten centra. Er zijn bijgevolg een aantal mensen klaar om deze taak op te nemen maar organisatorisch blijft het moeilijk in te passen in het huidige, reeds overladen, werkpakket. Naast het potentieel in het algemeen welzijnswerk zien we, zonder volledig te willen zijn, in Oost-Vlaanderen Contrapunt vzw voor scheidingsbemiddeling en begeleiding aan het werk. In West-Vlaanderen is er het Bureel voor Zelfstandig Maatschappelijk Werk, in Antwerpen is er het Europees Instituut voor het Belang van het Kind en in Brabant is er Modest Goetelen (privé). Behalve voor de eigen centra en Contrapunt, behorend tot het CGSO-samenwerkingsverband, hebben we weinig zicht op de werkwijze en structuren van de andere genoemde initiatieven.

Niet nieuw en toch nodig.

Strikt genomen zijn advocaten en notarissen al heel lang bezig met scheidingsbemiddeling, zij het in min of meerdere mate. Nooit werd in kaart gebracht in welke mate ze erin slaagden om partijen met tegenstrijdige belangen toch tot een compromis te bewegen. In elk geval zullen zij op dit terrein aanwezig blijven en komt daar nu het aanbod vanuit de welzijnssector bij. Dit kan complementair zijn en kan de cliënten ten goede komen als er dialoog is en respect voor elkaars zienswijze en positie. Dat er nood is aan een aanbod van scheidingsbemiddeling blijkt uit de toenemende vraag. Op 5 jaar werking hebben ongeveer 1500 mensen een beroep gedaan op de diensten van Contrapunt vzw voor scheidingsbemiddeling en begeleiding. Dit centrum werkt met anderhalve kracht.

Het maatschappelijk voordeel van scheidingsbemiddeling lijkt ons te zijn dat scheidingsbemiddeling zou kunnen bijdragen tot een toename van het aantal echtscheidingen met onderlinge toestemming t.a.v. het aantal scheidingen op grond van feiten. Bovendien kan men veronderstellen dat bij dergelijke evolutie in de toekomst eventuele gedragsproblemen bij scheidenden en hun kinderen, zouden

kunnen worden vermeden. Want bij een echtscheiding op grond van feiten worden de emotionele conflicten vergroot en worden er onjuiste voorstellingen gegeven van elkaars bedoelingen. Echtscheiding door onderlinge toestemming beperkt de emotionele conflicten en kan de kinderen een positief voorbeeld geven van conflicthantering. Scheidingsbemiddeling lijkt meer op maat van de cliënten te zijn, de inhoud wordt bepaald door reflectie, overleg, wensen en ideeën van de betrokkenen. Een bemiddelaar kan veelpartijdig werken, en zeker in het belang van het kind de ouders telkens hun ouderpet laten opzetten.

Scheidingsbemiddeling: beter scheiden?

Maar het belangrijkste en meest effectieve maatschappelijk belang ligt in de preventie van gedragsproblemen bij de kinderen. Het systematisch en grondig bespreken van de reorganisatie van het ouderschap, binnen de context van de bemiddelingsprocedure, kan schoolproblemen, emotionele loyaliteitsconflicten en later ook relatieproblemen voorkomen. De situering van de echtscheiding in een breder familieverband waarbij de invloed van de familie bespreekbaar en hanteerbaar wordt, kan voorkomen dat de ouders van de betrokkenen onder invloed van hun familie een dure advocaat nemen om de onschuld van 'hun kind' te bewijzen. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat een positieve ontwikkeling van kinderen – zowel in een huwelijk als na een echtscheiding – samenhangt met een constructieve conflictoplossingsstijl van de ouders (5).

In elk geval rapporteren cliënten het gevoel te hebben zelf hun dossier te beheren en mee het tempo te kunnen bepalen. Dit is één van de struikelstenen in de klassieke rechtsprocedures inzake echtscheiding. Bovendien sluit ik mij aan bij de idee dat scheidingsbemiddeling een manier is om voorwaarden te realiseren die kinderen zonder al te veel schade de overgang laten beleven naar afzonderlijk wonen. Dit kan omdat hun ouders erin slagen elkaar een ander leven te gunnen en te kennen geven verder samen zorg te willen dragen voor hun gemeenschappelijke kinderen. En daar kunnen mensen alleen maar beter van worden.

(1) HOEFNAGELS, C.P., *Samen trouwen samen scheiden*. W.E.J., Twillink – Zwolle, 1986. en MAC GILLAVRY, D., *Onderhandelen met scheidende mensen*, Donker, Rotterdam, 1984.

(2) HEKMAN, E.G.A., KLIJN, A., *Scheidingsmanieren. Het Buro Echtscheiding Groningen als experiment in multidisciplinaire vroeghulp*, Gouda Guint, 1993, blz 11 e.v.

(3) RENDERS, M., *contrapunt Gent, Een voorstelling van de werkwijze. Verslag van de inleidende seminars van de opleiding tot scheidingsbemiddelaar FCLG*, 1993, blz 30 e.v.

(4) RENDERS, M., o.c., blz 40–41.

(5) RENDERS, M., o.c., blz 32

"Hulpverleners in de thuislozenzorg: met vallen en opstaan"

Om de beperkte inzet van begeleidingspersoneel te verantwoorden werd jarenlang de idee verspreid dat het er bij de opvang van thuislozen alleen om te doen kon zijn hen van straat te houden, te bewaren en te bewaken. Het is een miskennis van het engagement van de initiatiefnemers in deze sector, dat zich o.m. uit in de steeds sterkere differentiëring van werkvormen – op – maat. Dat de realiteit ook in de begeleiding zelf heel anders is moge blijken uit een aantal bijdragen over "contextueel werken in de thuislozenzorg". Ze zijn het werk van drie veldwerkers, die elk actief zijn binnen een ander segment van de thuislozenzorg. Hun gemeenschappelijke basis is de tweejarige postgraduaat – opleiding "Gezinsbegeleiding en Gezinsgericht werken", aan de Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk te Gent. Daar maakten ze kennis met de "Contextuele Therapie" van Ivan Boszormenyi-Nagy. Na hun opleiding beslisten de auteurs van deze reeks hun gemeenschappelijke opleiding door te trekken in een gezamenlijke supervisiegroep. Dat leidde tot dit schrijven in onderling overleg. Zij beschouwen de inhoud als het resultaat van drie jaar gezamenlijk zoeken naar een bruikbaar model, dat hen moet toelaten meer greep te krijgen op de aartsmoeilijke taak van hulpverlener – in – de thuislozenzorg. U krijgt in deze reeks afwisselend meer theoretische duiding en klare beschrijvingen uit de praktijk. Reacties vanuit het werkveld – ook voor publikatie – zijn uiteraard welkom.

IVAN BOSZORMENYI-NAGY:
van contextuele therapie ...

Nagy werd in 1920 geboren in Budapest, Hongarije. Sinds 1950 woont en werkt hij in de Verenigde Staten. Nagy werd psychiater en legde zich toe op de gezinspsychiatrie. In zijn praktijk ontwikkelde hij de Contextuele Therapie, die echter niet te herleiden valt tot de zoveelste psychiatrische aanpak. De Contextuele Therapie steunt op een aantal fundamentele inzichten in relaties binnen de "existentiële context" van de mens. Die existentiële context kan worden omschreven als zijn grootfamilie van oorsprong en later aangegane belangrijke relaties, zoals het huwelijk. Nagy gebruikt in zijn model begrippen welke we ook in de notariële en boekhoudkundige sfeer terugvinden zoals recht, onrecht, balans, grootboek, legaat. Andere sleutelbegrippen zijn loyaliteit, destructief recht, vertrouwen. Nagy maakte zelf een ganse evolutie door en integreerde onder meer elementen uit de klassieke psychiatrie, de psychoanalyse en het systeemdenken in wat uiteindelijk de "Contextuele Therapie" werd. Hij liet zich eveneens inspireren door de filosoof Martin Buber voor wie een mens slechts mens is in relatie tot de andere.

Een poging om hier kort de essentie van Nagy's model uit de doeken te doen kan enkel maar onrecht doen aan de subtiliteit en de rijkdom van deze visie. Toch een poging. Uitgangspunt bij Nagy is het gegeven dat ieder mens geboren wordt uit een ouderpaar en dat dit paar op zijn beurt z'n plaats heeft in een opeenvolging van generaties. Dit gegeven heeft existentiële consequenties. Door z'n geboorte uit dit ouderpaar is het kind loyaal aan deze ouders. "Loyaliteit" is hier niet zomaar een gevoel maar vloeit automatisch voort uit deze afstamming. Omgekeerd zijn de ouders loyaal aan hun kind. Wanneer mensen niet openlijk loyaal kunnen zijn aan hun bloedverwanten, dan zal deze loyaliteit op een verborgen manier uiting zoeken. Zo zijn opvoedingsproblemen met geadopteerde kinderen

Anne Demuyssere (Vrouwenopvanghuis Oaze Oostende), Moniek Van Ongevalle (Algemeen Onthaalhuis "Opvanghuis voor Daklozen" Geraardsbergen), Paul Heyndrickx (Dienst Begeleid Zelfstandig Wonen Jongvolwassenen "De Brug" Sint-Niklaas), An Van De Voorde (docent – supervisor, Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk Gent).

Als ik wat gespaard heb, ga ik met Kasper naar zee.

Paul Heyndrickx.

Een spiraal van wantrouwen.

De diensten Begeleid Zelfstandig Wonen voor Jongvolwassenen hebben als opdracht hun cliënten te begeleiden naar zelfstandigheid. De dienst mag daarbij allerlei technieken aanwenden: "aanleren van vaardigheden, zelfstandigheidstraining, budgetbegeleiding." Tot wanhoop van de begeleiders in deze projecten wil het wel eens anders uitdraaien dan gepland: alle informatie en goede raad wordt in de wind geslagen en de "gast" laat de zaak behoorlijk in de soep lopen. Voor het gezond verstand onbegrijpelijk. Voor de begeleider geeft dat het gevoel niet competent te zijn. De jongeren blijken vaak andere prioriteiten te hanteren dan de begeleider en deze ranglijst is niet zelden zo dwingend dat de op het eerste gezicht levensnoodzakelijke voorwaarden als huisvesting en gezond geldbeheer moeten wijken voor een verborgen agenda waarvan de begeleider het hoe en waarom niet snapt. Elke poging om de cliënt beter te sturen wordt gecounterd door ontwijking of onwaarheden en voor je het weet zit je in een spiraal van wantrouwen, waardoor alle begeleiding onmogelijk wordt. Een fenomeen dat ook andere werkvormen in de thuislozenzorg niet onbekend is. Een voorbeeld.

Grenzeloos.

Danny is twintig jaar. In de zomer van '94 vroeg hij begeleiding van de dienst Begeleid Zelfstandig Wonen. Het intakegesprek leerde ons dat Danny het grootste deel van zijn kinderjaren had doorgebracht in MPI-internaten. Z'n ouders "moesten hem niet hebben". Danny bleek nog weinig contact te hebben met z'n familie van oorsprong. Een broer, Jan, en een zus, Natascha, waren de enigen naar wie hij verwees en met wie hij af en toe wel eens contact had. De tederheid waarmee hij over hen sprak was ontroerend. Maar de frequentie van deze contacten nam voortdurend af. Op vragen rondom zijn achter-

Het tekort op de balans maakt het tot een (jong-)volwassene opgegroeide kind als het ware "te veel gerechtigd". Dit opent ook "recht op destructie". Het kind zal zijn tekort verhalen op derden: toevallige individuen, hulpverleners, maatschappelijke instellingen. Het valt op hoe vaak thuislozen letterlijk zeggen dat wat wordt bestempeld als flagrant misbruik van sociale voorzieningen, in feite gewoon hun "recht" is. Dit, vaak wanhopige, streven naar gerechtigheid heeft een bepalende invloed op het doen en laten van deze volwassenen.

De hulpverlener die dit contextuele model hanteert kijkt verder dan het ogenschijnlijke gebrek aan vaardigheden en inzichten van z'n cliënt. De contextuele hulpverlener zal trachten de existentiële context en de balans van geven en nemen in kaart te brengen. Zo kan hij zien op welke manier de cliënt tracht recht te verwerven binnen zijn existentiële context en hoe dit z'n maatschappelijk handelen doorkruist. De contextuele hulpverlener zal bv. het "destructief recht" herkennen en zien hoe de hulpvrager van dit destructief recht gebruik maakt. De hulpverlener beseft dat ook hij door z'n cliënt tot slachtoffer wordt gemaakt van dit destructief recht: "niet nakomen van afspraken", "misbruik maken van vertrouwen", "oneerlijkheid". Slechts door stappen te zetten naar het herstel van het evenwicht van de balans van geven en nemen verdient de mens de vrijheid welke hem in staat stelt gepast zorg te dragen voor zichzelf en voor de anderen.

De context van thuislozen.

In het hierop volgend verhaal over Danny stootte ik van bij de aanvang op het enorme onrecht in diens existentiële context. Door z'n geboorte gaf Danny aan z'n ouders vertrouwen, aanwezigheid, de kans om verheugd te zijn, de kans om zorg te dragen. In ruil daarvoor zegt Danny "moesten ze hem niet hebben." Het schrijnende onevenwicht in de balans

van geven en nemen tussen Danny en z'n ouders moet een grote invloed hebben op het leven van deze jongeman. Hoe kan iemand die opgepadeld zit met de idee dat z'n ouders hem niet de moeite waard vinden ooit de kracht vinden om gepast voor zichzelf zorg te dragen? Danny zal nooit meer als baby zorg kunnen ontvangen, maar misschien kan hij wel van mensen uit z'n existentiële context die boodschap ontvangen: dat hij wel de moeite waard is om aandacht voor te hebben. En misschien kan Danny ooit het verhaal van zijn ouders horen: hoe zij zelf als kind onrecht moesten ervaren en nooit dan ooit kunnen "ontschuldigen", zodat hij eindelijk het "recht kan verdienen" om voor zichzelf te zorgen. De eerste voorwaarde tot dit proces is het herstel van de verbondenheid met z'n existentiële context, een delicaat proces van lange adem, dat door de contextuele hulpverlener omzichtig moet worden begeleid.

De inzichten van Ivan Boszormenyi-Nagy winnen steeds meer veld in andere domeinen van de hulpverlening dan de psychotherapie of gezinstherapie. Zijn visie leent zich perfect als begrippenkader en uitgangspunt voor interventies in de persoonlijke levenssfeer van de hulpvrager, zonder dat daartoe een therapeutische sessie dient te worden georganiseerd. Steeds meer hulpverleners raken geboeid door dit model omdat Nagy terug de aandacht vestigt op het belang van bloedverwantschap en familie. Het zijn begrippen, die in onze geïndividualiseerde samenleving minder aandacht krijgen, maar – wanneer ze zo scherp en treffend worden verwoord – door ieder onmiddellijk herkenbaar zijn. Vele hulpverleners die het model leren kennen beleven dan ook een soort van Aha-Erlebnis. Want iedere hulpverlener is ook iemands kind, ook iemands verwant. In die zin is de contextuele visie niet helemaal vrijblijvend: ze confronteert de hulpverlener met z'n eigen existentiële context en het mogelijke onrecht dat daar bestaat. Het feit dat de contextuele visie ook het belang erkent van inzichten uit andere disciplines en benaderingen vormtwellicht een bijkomende verklaring voor de aantrekkingskracht van dit denkkader.

Het kan dus alleen op het eerste gezicht vreemd lijken dat hulpverleners in de Thuislozenzorg zich laten inspireren door een model, dat zijn oorsprong vindt in de gezinstherapie. Thuisloosheid betekent immers niet zelden het totaal afgesneden zijn van z'n existentiële context, m.a.w. de afwezigheid van het "gezin". Op het eerste gezicht valt er dan niet veel evenwicht te brengen in die relaties. Maar juist omwille van de afwezigheid van deze relaties kunnen ze zo'n dwingend karakter hebben. Individuen trachten meer evenwicht te brengen in hun existentiële relaties, maar wanneer de betrokken familieleden niet bereikbaar zijn wordt de onmacht en de pijn des te schrijnender. Vandaar dat het niet zo contradictorisch is om thuislozen te situeren in het spel van hun existentiële relaties. Het is nuttig om begrip en erkenning te kunnen opbrengen voor zijn maatschappelijk falen en om hem de kans te geven het "recht te verdienen" dat hem moet toelaten eindelijk voor zichzelf op te komen. Tenslotte nog dit: contextuele hulpverlening is een welbepaalde benadering van iemand die hulp vraagt. De contextuele hulpverlener zal trachten die persoon te helpen z'n eigen leven meer in handen te krijgen. Dat betekent niet dat de hulpverlener blind mag zijn voor maatschappelijk-onrechtvaardige structuren en processen van maatschappelijke uitsluiting. Contextuele hulpverlening mag geen 'sociaal' excuus bieden. (P.H.)

In deze reeks mag u volgende bijdragen verwachten. In deze editie van *Alert* opent Paul Heyndrickx met wat beknopte informatie over de zogenaamde "contextuele hulpverlening". Nu is het uiteraard onbegonnen werk dit denkmiddel van Ivan Nagy in het kader van enkele artikelen helemaal uit de doeken te doen. Wie er meer over wil lezen is zeker geholpen met het boek van Ivan Boszormenyi-Nagy en Barbara R. Krasner, "Tussen geven en nemen. Over contextuele therapie", Uitgeverij De Toorts, Haarlem, 1994, ISBN 90 6020 668 1. Je kan ook je licht opsteken bij: Ammy van Heusden en Else-Marie van den Eerenbeemt, "Balans in beweging", Uitgeverij De Toorts, Haarlem, 1983, ISBN 90 6020 382 8. Na deze theoretische duiding verbindt Paul Heyndrickx dit meteen met een concrete fase in een bepaalde begeleiding. Anne Demuysere beschrijft vanuit dit kader de persoonlijke evolutie welke ze als hulpverlener heeft doorgemaakt. In de *Alert*-editie van december legt Moniek van Orgevalle een band tussen het contextueel denken en de "Bed, bad en brood"-benadering en diept An Van De Voorde enkele begrippen uit het contextueel kader verder uit. In februari '96 krijgt U een artikel van Anne Demuysere over "meerzijdige partijdigheid" in een Vrouwenopvangcentrum, weer gevolgd door een theoretische beschouwing van An Van de Voorde.

niet zelden te duiden als uiting van "verborgen loyaliteit" aan hun natuurlijke ouders. Delinquent gedrag kan voor een geplaatste jongere een vorm zijn van loyaliteit aan zijn falende ouders: wat zij niet vermochten te bereiken kan de instelling zeker niet.

... naar contextuele hulpverlening.

Reeds van voor de geboorte bestaat tussen ouders en kind een wisselwerking van geven en nemen. Het kind geeft vertrouwen en blijdschap aan z'n ouders. De ouders geven op hun beurt aan hun kind zorg en betrouwbaarheid. Zo is er in de grootfamilie, over de generaties heen, een hele boekhouding van geven en ontvangen. Zolang de "balans van geven en nemen" in de relatie tussen ouders en kind in evenwicht is, hebben mensen de vrijheid om te groeien. Kinderen krijgen de zorg waar ze recht op hebben, ouders ontvangen het vertrouwen en de erkenning waar zij recht op hebben. Is deze balans in onevenwicht, dan zal de benadeelde blijven streven naar zijn rechten. Het verwaarloosde kind blijft ook als volwassene de zorg opeisen welke hem toekomt.

Hoezo therapie?

De Contextuele Therapie van Ivan Boszormenyi-Nagy, het klinkt zwaar-medisch. Het woord "therapie" roept het beeld op van een soort van abracadabra waaraan de cliënt onderworpen wordt en dat hem moet transformeren in een ander mens. Het doet denken aan een neurotische personage uit een film van Woody Allen, dat na uren nutteloos praten enkel dieper is weggezakt in z'n zielgemiserie. Terecht?

Winkler-Prins omschrijft "therapie" als "geneeskundige behandeling", Van Dale zegt "geneeskunst". Indien "therapie" enkel iets is wat zich in een soort van laboratorium-toestand afspeelt dan kan er in "deze context" uiteraard geen sprake zijn van "therapie". Als "therapie" echter kan worden omschreven als "elke interventie of reeks van interventies, die een "helend" effect beogen", dan kan dit verhaal van Danny worden gezien als de beschrijving van een "therapie". In die zin zou je gerust kunnen stellen dat in de thuislozenzorg al jaren therapeutisch wordt gewerkt. Het onthaal, de zorg, de aandacht, het begrip, het meezoeken van hulpverleners heeft zeker een helend effect. Hoe anders te verklaren dat ex-clieënten – ondanks hun soms felle kritiek en agressie ten opzichte van het onthaalhuis (uitingen van destructief recht) – jaren later nog geregeld contact nemen met hun toenmalige begeleiders?

Een ander misverstand is dat mensen ongewild kunnen worden onderworpen aan een therapeutische behandeling, alsof het zou gaan om een vorm van hersenspoeling. Het woord "behandeling" op zich is al misplaatst. De hulpvrager is geen object dat na een behandlungsproces opnieuw klaar is om perfect z'n rol te vervullen in onze maatschappij. De ervaring leert dat geen enkele cliënt de behandeling accepteert welke hij zelf ervaart als slecht voor z'n welzijn. Je kan niet iemand tegen zijn zin gelukkig maken. De grens tussen hulpverlening en therapie is trouwens arbitrair, want wat wil de hulpverlener anders dan de gekwetste of noodlijdende medemens te helpen? Mysterieus gedoe is uit den boze. (P.H.)

grond kwam stevast hetzelfde antwoord: "t Interesseert me niet." En zo leeft hij ook. Hoe kan hij ook anders? De pijn om de afwijzing is te groot en Danny past er wel voor op geconfronteerd te worden met dit onrecht. Het valt trouwens op dat hij verschillende versies geeft van de samenstelling van zijn familie van oorsprong: een halfbroer blijkt plots wel dezelfde ouders te hebben en later blijken er weer meer halfbroers en -zussen te zijn dan aanvankelijk. Danny kon zeer moeilijk z'n hulpvraag verwoorden: "een beetje hulp bij papieren en geld-beheer". Het duurde tot een en ander mis begon te lopen eer concrete doelen konden worden afgebakend. In de omgang is Danny een erg aangename kerel, voortdurend grappend, voortdurend spitse verhalen, vriendelijk en beleefd; maar het valt op dat deze aangename omgangsvormen een hard pantser zijn waarachter hij een gevoelsleven verborgt dat voor vrijwel niemand toegankelijk is. Z'n woonst lijkt op de kamer van een dertienjarige: televisietoestel, stereo, autotje op afstandsbediening en allerlei gedemonteerde toestellen waarvan soms de aard nog moeilijk te achterhalen is.

Danny is ook een "brave" jongen: hij respecteert grenzen, maar ... "wat niet is gezegd, is niet gezegd". Danny functioneert namelijk perfect in een duidelijke structuur waarvan hij echter voortdurend de gaatjes in de grenzen afspeurt en vindt. Maar omdat hij voor zichzelf moeilijk structuur kan creëren, omdat hij zelf niet kan afgrenzen, kan Danny ook niet voor zichzelf zorgen. Zonder duidelijke aanwijzingen verandert z'n leven in een chaos omdat hij zichzelf geen grenzen oplegt. Het werkt ook andersom: Danny kan anderen niet duidelijk maken waar zij over zijn grenzen gaan. Het maakt hem tot een gemakkelijk slachtoffer: kameraden troggelen hem geld af, een huisbaas krijgt alles van hem gedaan en Danny kan onmogelijk weerstaan aan allerlei gemakkelijke kredieten en verkoopstechnieken. Danny's gebrek aan hygiëne is eveneens een symptoom van zijn onvermogen voor zichzelf op te komen. Hoewel ogenschijnlijk toch "gemakkelijk begeleidbaar" lijkt het doel nl. op termijn zichzelf zelfstandig kunnen handhaven, quasi onbereikbaar. Hoe kan Danny ooit voldoende weerbaar worden?, vraagt de begeleider zich af.

Vertrouwen geeft vertrouwen.

Bij de begeleiding kwam ik uit bij de volgende hypothese: Danny heeft vanuit zijn existentiële relaties (ouder-kind, broer-zus,...) de boodschap gekregen dat hij niet de moeite waard was om voor te zorgen. Daarom kan hij ook moeilijk de kracht vinden om gepast voor zichzelf te zorgen. Maar tegelijkertijd zit Danny met die existentiële nood aan zorg, welke hij tracht op te vullen met het bijna dwangmatig in huis halen van videospelletjes en speelgoed. Indien Danny nu de ervaring zou kunnen hebben dat hij door zijn existentiële context wel de moeite waard wordt gevonden, kan hij van daaruit het zelfrespect en de kracht putten om gepast voor zichzelf te gaan zorgen. Het probleem was echter de

vrijwel totale breuk met zijn existentiële context, welke niet door een simpel op zoek gaan naar zijn verwanten zou kunnen worden hersteld. De begeleiding van Danny werd op twee pijlers geschraagd. Enerzijds zocht ik samen met hem naar waar de grenzen moesten worden uitgetekend. Dit gebeurde niet eerder dan het moment waarop Danny zelf de nood aan die grens verwoordde. Zo vroeg hij, nadat hij merkte dat hij door zijn onbegrensde kooplust en vrijgevigheid in financiële nood kwam, om zijn bankrekening te blokkeren. Maar ook in dat systeem vond Danny de gaten (een computer kan je ook kopen op huurkoop). Ik gaf het blokkeren dan maar op, kwestie van niet in de spiraal van wantrouwen te verzanden. Maar Danny klopte me op snelheid en maakte prompt, op eigen initiatief, afspraken met de bank om zijn betalingen in goede banen te leiden. Ik was aangenaam verrast door het feit dat hij zelf stappen zette om zich af te grenzen.

De tweede pijler was de hulpverleningsrelatie op zich. Ik ging ervan uit dat de ervaring van vertrouwen en erkenning welke hij daarin misschien kon vinden hem in de gelegenheid zou stellen zichzelf meer erkenning te geven. Door hem te dwingen zelf de nood aan een grens te onderkennen en te verwoorden confronteerde ik Danny met het feit dat zijn mening van doorslaggevend belang was. Danny ervoer dat als respect en erkenning. Deze investering van vertrouwen kon hij, zij het slechts moeizaam en bij tijden, beantwoorden met respect voor afspraken, spontane verhalen en het bloot geven van zichzelf. Heel geleidelijk ontstond binnen die begeleidingsrelatie ruimte voor gedachtenwisselingen over Danny's existentiële context. Z'n zus Natascha bezorgde ons het ideale aanknopingspunt door begin november '94 telefonisch te informeren naar haar broer. Aanvankelijk weerde Danny dit bericht af, maar toen ik er later op terug kwam gaf hij te kennen z'n zus in een verdere toekomst wel eens weer te willen zien. Ik liet af en toe, quasi pardoos, de naam Natascha tijdens m'n huisbezoeken vallen en na enkele weken waren zij en Danny's broer, Jan, geregeld tegenwoordig in onze gesprekken. Kerstmis kwam er aan en ik vroeg Danny of hij z'n zus een kaartje zou sturen, maar in plaats daarvan belde hij haar op. Toen ik Danny na Nieuwjaar terug zag vertelde hij mij onmiddellijk het grote nieuws: op oudejaar waren Natascha en de oom bij wie ze inwoonde langs geweest om Danny op te pikken om samen feest te vieren. Danny was in de wolken.

Verbondenheid.

Het verhaal van Danny is uiteraard nog niet ten einde. Hij is ondertussen nog lang niet veranderd in een wonderboy. Maar in bovenstaande episode werd heel eventjes Danny's fundamentele geloof "ik ben het niet waard om naar om te kijken" tegengesproken door "ik ben het waard om tijd in te investeren". Deze boodschap werd hem niet enkel gegeven door een hulpverlener, maar - wat echt belangrijk is - in de eerste plaats door zijn nauwe

verwanten, waarvan hij geloofde en beweerde dat zij voor hem geen aandacht hadden.

Dit prille herstel van contact met zijn existentiële context kan misschien ooit voor deze diepgekwetste jongeman een begin zijn van het vinden van een zelfwaardegevoel dat hij nodig heeft om voor zichzelf te kunnen zorgen. De begeleidingsstrategie in dit verhaal werd daarom geschreven vanuit de ik-persoon: het is immers door het engagement van een persoonlijke hulpverleningsrelatie met Danny, door me te verbinden - weloverwogen en duidelijk begrensd - dat ik toegang kreeg tot een terrein waarop hij slechts node iemand toelaat.

Een dergelijke aanpak lijkt me slechts mogelijk met voldoende ondersteuning van collega's en met een vorm van supervisie. De diensten Begeleid Zelfstandig Wonen zijn echter in de regel éénmans- of éénvrouws-posten. Er is in een dergelijke omkadering nauwelijks ruimte om feed-back en ondersteuning te leveren voor de begeleider die in zijn werk geconfronteerd wordt met de diepste pijnen en twijfels van z'n cliënten. Nochtans moet deze "verborgen agenda" in rekening worden gebracht wil de cliënt zich echt begeleid weten. Een begeleiding zoals deze faalt wanneer zij beperkt blijft tot pogingen door training wijzigingen aan te brengen in iemands gedrag, vaardigheden aan te leren en inzichten in te lepelen. Danny is niet dom en hij weet best hoe hij zijn zaken zou moeten beredderen. Maar deze wetenschap kan geen bevrediging geven van die existentiële nood aan zorg en zich verbonden te weten. Zijn grenzeloze drang speelgoed aan te kopen heeft de functie zichzelf te verwennen, de televisie brengt structuur in z'n vrije tijd. En voor zijn nood aan verbondenheid vond Danny een oplossing in de aankoop van Kasper, een grote witte herdershond. Dat Kasper de functie heeft Danny's afwezige gezin te vervangen mag blijken uit de uitspraak van Danny welke ik gebruikte als titel van dit stuk: "Als ik wat gespaard heb, ga ik deze zomer met onze Kasper naar de zee". (P.H.)

Hulpverleners: een verhaal van vallen en opstaan

Anne Demuyser.

Op de rand van burn out.

Sinds 1985 ben ik werkzaam in de Thuislozenzorg. Eerst een zestal jaren als begeleidster in een Algemeen Opvangcentrum, sedert 1991 als coördinator van een V.O.C. of Vrouwenopvangcentrum. Mijn "loopbaan" binnen deze sector verliep met vallen en opstaan, gezien de uiterst specifieke problematiek van de thuislozen. Nogal wat cliënten leven aan de zelfkant van de maatschappij, liepen in hun leven enorme kwetsuren op en compenseren dit vaak met één of andere vorm van verslaving (alcohol, drugs, medicatie) of vluchtgedrag. Ook psycho-somatische klachten zijn schering en inslag. Opstaan moest ik, omdat ik bij mezelf een grote gedrevenheid ervaarde om met deze mensen een eind op weg te gaan. Gedrevenheid die ik nauwelijks voor mezelf kon plaatsnemen. Vallen was er ook bij, omdat ik zeer frequent (gelukkig niet altijd) weinig resultaten van mijn begeleiding bij de cliënten kon vaststellen. Heel wat residenten bleven weg, hernamen hun oude leven, maakten misbruik van mijn vertrouwen, werden verschillende malen heropgenomen zonder noemenswaardig resultaat.

Tot het vallen mij in 1991 teveel werd! Mijn toenmalige collega-coördinator, een man met 11 jaar dienst en van onbesproken gedrag, kreeg zijn opzegbrief. De reden is hem (èn mij) tot nog toe nog altijd onbekend. Ik verloor een uitstekende collega en daar bovenop werd mij nooit gevraagd (als enige andere hulpverlener binnen deze dienst) om zijn taak als coördinator over te nemen. Bovendien werd mijn loon als A2 niet aangepast aan een A1-niveau, hoewel het op dat moment officieel mogelijk werd. Ik voelde mij onrechtvaardig behandeld. Voor de zoveelste maal in mijn leven. Deze ervaring alsook de veelal weinig bevredigende ervaringen met de cliënten, de druk van het werk wegens onderbemaning, deden mij regelrecht afsterven op een burn-out. Ik werkte toen 10 jaar in de hulpverlening.

waaronder 6 jaar in de thuislozenzorg. Het was zo erg met mij gesteld dat ik buiten de sociale sector begon te solliciteren. Ik zag er geen gat meer in en stelde alles negatief voor. Dit alles speelde mee in mijn benadering van de residenten. Ik had geen zicht op de situatie, wist niet hoe hier uit te geraken en wentelde heel wat zaken onbewust af op de rug van mijn cliënten.

Beiden gemarginaliseerd.

Begin '91 werd ik benaderd door de toenmalige coördinator van het Vrouwenopvangcentrum OAZE. Ze keek uit naar een nieuwe verantwoordelijke, gezien zij terminaal ziek was. Ik wist dat ik er in een chaos ging terechtkomen, inhoudelijk stond er niets op punt. Na heel wat overpeinzingen nam ik de uitdaging aan. De gedrevenheid stak weer de kop op. Meteen constateerde ik weer bij mezelf een onbehaaglijk gevoel. Ik werd geconfronteerd met een onbekend element dat ik naderhand leerde kennen als 'de achillespees' van de vrouwenopvangcentra: nl. de positie van de hulpverlener binnen de moeder-kind relatie. Hoe kon ik de vrouw en haar kinderen ondersteunen zonder in concurrentie (en bijgevolg in strijd) te gaan met deze moeder? Wou ik verder in deze sector mijn sporen verdienen, dan moest ik mij dringend gaan bijscholen. Ik was dit aan mezelf en de mij toevertrouwde cliënten verschuldigd. Mijn Raad van Beheer en vooral mijn enige collega, gaven mij de kans om me te herbronnen. Ik schreef mij in bij de Vormingsleergang te Gent voor een 2-jarige opleiding gezinsbegeleiding. Ik werd immers constant met "gezinnen" binnen mijn werksituatie geconfronteerd. Het leidde tot een positieve wending in mijn beroepsloopbaan.

Naast een theoretisch sterk onderbouwde opleiding, werd mij binnen de supervisie heel wat duidelijk. Er werd mij een bruikbaar model aangeleerd, waardoor ik langzamerhand zicht begon te krijgen op mijn eigen functioneren en mijn hulpverleningsrelatie met de residenten. Een nieuwe wereld ging voor mij en mijn collega open. Een hulpverlener die kan steunen op een model zal, naarmate hij dat model beheerst en het geïntegreerd heeft, minder van toevallige ingevingen afhangen en doelgerichter met zijn cliënt omgaan. Een model moet de hulpverlener dus ondersteunen bij het verkrijgen van een zicht op de samenhang van invloeden op het gedrag van de cliënt en idem dito achter dit van zichzelf. Dit heb ik aan de lijve kunnen ondervinden. Tijdens de supervisie bleef ik met drie collega's (respectievelijk uit een Algemeen Opvangcentrum, een dienst voor Begeleid zelfstandig wonen voor jongeren en een tewerkstellingsproject voor kansarmen binnen een Brussels OCMW) stilstaan bij onze werksituatie. We kwamen tot de verbijsterende en voor ons zeer verhelderende vaststelling, dat wij, zeker wat de Thuislozensector betref, gemarginaliseerd werden samen met onze cliënten. Vanuit onze directe omgeving ("waar jullie zich willen mee bezighouden"), én vanuit de overheid (personeelsomkadering, werkingskosten, huisvesting...). Verhelderend omdat

deze situatie door de supervisor erkend werd en omdat we steun vonden bij elkaar.... We kregen dan toch van enkelen de erkenning waar we op zaten te wachten.

Ervaringsdeskundige bondgenoten.

Naast het stilstaan bij onze werkomgeving, werden we geleidelijk aan geconfronteerd met onze eigen, persoonlijke en unieke geschiedenis. Je kunt immers pas als een volwaardige hulpverlener functioneren als je zelf je eigen mogelijkheden, je eigen tekorten en je eigen kwetsuren kent en hiermee kunt omgaan op een persoonlijke en opbouwende manier. Als hulpverlener ben je immers zelf je eigen werk-instrument. Materiaalkennis is bijgevolg onontbeerlijk. Een goede timmerman moet ook een nagel van een vijs kunnen onderscheiden. Dit leidde tot de wel zeer eigen-aardige vaststelling, dat wij zelf ook serieuze emotionele kwetsuren opliepen tijdens ons leven. We waren bijgevolg vertrouwd met de problematiek van de cliënten. Gezien deze vertrouwdheid, én het hierbij behorende gevoel van onrechtvaardigheid, waren wij stuk voor stuk "vechtende hulpverleners", geroerd door het enorme onrecht dat onze mensen dagelijks ervaren. Van "ervaringsdeskundigen" werden wij "bondgenoten". Als hulpverlener kenden wij – meer dan we beseften – het leed van onze cliënten.

Deze ervaring en vaststelling wierp een ander licht op onze relatie t.o.v. de cliënt. Plots konden wij heel wat zaken, die voorheen onbewust meespeelden, beter duiden. We kregen meer inzicht in het werken met thuislozen. Naast een zorgvuldige analyse van de werkomstandigheden en ons eigen functioneren, werd ons een werkbaar hulpverleningsmodel aangeboden. We analyseerden, op dezelfde indringende wijze, diverse van onze cliënten: hun verleden, hun actuele situatie, hun omgeving en familiebanden. We kwamen tot een nieuwe, optimistische kijk op ons cliënteel. Naast de zichtbare tekorten, zagen wij de (voor ons) tot nog toe onzichtbare krachtbronnen binnen deze mensen. We leerden deze krachtbronnen optimaal te gebruiken. De cliënt voelde zich erkend en begrepen, de moeder niet langer door ons bedreigd in haar relatie t.o.v. haar kind. Door deze optimistische kijk werd een negatieve spiraal doorbroken. Samen met onze residenten kregen we hoop op een andere toekomst.

Onlangs hoorde ik een ervaren hulpverlener – jarenlang werkzaam bij Tele-onthaal – op een vergadering uitroepen: "Ik had deze contextuele benadering al 10 jaar eerder moeten ontdekken". Het sterkte mij in het besef dat de ingeslagen weg de juiste is. (A.D.)

2001 of 1995 ?

Samenlevingsopbouw tussen utopie en pragmatisme

Ooit was in de "sector samenlevingsopbouw" sprake van buurtwerk, territoriaal, categoriaal en zelfs functioneel opbouwwerk. Elk met zijn eigen federatie. Maar in 1982 werd "het opbouwwerk" verregaand geherstructureerd door de toenmalige Cultuurminister Poma. De klemtoon werd gelegd op het opbouwwerk als methodiek en het projectmatig werken werd met geldelijke druk gepromoot. Voor de planning van de projecten en de ondersteuning van de ingezette opbouwwerkers werden 7 Regionale Instituten (RISO's) in het leven geroepen: één per provincie en één voor de grootsteden Antwerpen en Brussel. Het ene Vlaamse ondersteuningsinstituut heet sindsdien VIBOSO. De sector staat al een hele tijd onder de voogdij van de Vlaamse Welzijnsminister en ressorteert onder de Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn, Bestuur Welzijnsbevordering. Sinds 26 juni 1991 gewaagt men trouwens bij decreet van het "maatschappelijk opbouwwerk". Eind '93 achtte VIBOSO – tien jaar later – de tijd rijp voor een grondige bezinning en discussie met alle betrokkenen uit de sector van de samenlevingsopbouw, die zou moeten leiden tot uitspraken en keuzes voor de toekomstige opstelling van het opbouwwerk in Vlaanderen. Naar Vlaamse gewoonte werd dit het project "Opbouwwerk 2001" genoemd en afgerond met een congres dat plaats vond op 17 februari '95. Alert bericht u over de uitdagingen en de opties die de opbouwwerkers zich voor de toekomst hebben toegemeten.

Zingevingvragen

Het 10-jarig bestaan van de sector op zich vormde zeker niet de enige reden waarom de discussie over de toekomstperspectieven werd aangezwengeld.

Het waren vooral de maatschappelijke ontwikkelingen van de jaren '80 – waarbij het einde van de zgn. 'welvaartsstaat' duidelijker werd – die voedsel gaven aan de drang om een nieuwe legitimering te zoeken voor het opbouwwerk. Daarnaast, en misschien meer nog, heeft het Vlaams kansarmoedebeleid dat begin van de jaren '90 vorm kreeg via de zgn. kansarmoedefondsen, dit proces nog versneld. Omdat via deze fondsen het projectmatig werken vrij algemeen werd toegepast – zonder een structurele band met het opbouwwerk, dat daar al enkele jaren mee bezig was – voelde men de maatschappelijke legitimering van de sector nog meer op de helling staan.

Tenslotte waren er zeker ook een aantal actuele knelpunten aan de orde die de behoefte aan zo'n denkproces bevorderden. Meer bepaald de relatie met de overheid en de door de sector slechts ten dele verteerde, maar door die overheid opgelegde, prioriteit voor kansarmoedebestrijding. Hoe dan ook, het project "Opbouwwerk 2001" ging eind '93 van start met een inventarisatie van knelpunten bij de RISO's. Deze werden gebundeld op een lanceerdag begin '94 waarop 'de agenda' van het denkproces werd vastgelegd. Hierover werd zowel RISO-intern als RISO-overstijgend gediscussieerd en naar duidelijke standpunten toegewerkt. Tussendoor werden ook externen gehoord die op een hearing werden uitgenodigd. Het geheel werd zorgvuldig begeleid en ondersteund door VIBOSO.

Aan het slotcongres, waaraan 87 stemgerechtigde congresleden (opbouwwerkers en bestuursleden) deelnamen werden 5 stellingen ter discussie en stemming voorgelegd: